

CARTIER POPULAR

VIRGINIA WOOLF

TREI GUINEE

Virginia WOOLF (25 ianuarie 1882 – 28 martie 1941), scriitoare engleză. Moartea bruscă a mamei sale în 1895, când Virginia avea 13 ani, și cea a surorii vitrege cu doi ani mai târziu, au dus la primele sale crize nervoase. După moartea tatălui, Sir Leslie Stephen, în 1904 a suferit un colaps și, în scurt timp, a fost internată. Face studii la King's College, Cambridge, și King's College, Londra, unde ajunge să-i cunoască pe Lytton Strachey, Clive Bell, Rubert Brooke, Saxon Sydney-Turner, Duncan Grant și Leonard Woolf, care au format nucleul cercului intelectual cunoscut sub numele de „Grupul Bloomsbury”. În 1912, se căsătorește cu Leonard Woolf, „evreul fără un bănuț”, cu care colaborează și pe plan profesional, în 1917 fondind editura Hogarth Press, care ulterior a tipărit scrierile Virginiei Woolf – romanele: *Călătoria* (1915), *Noapte și zi* (1919), *Camera lui Iacob* (1922), *Doamna Dalloway* (1925), *Spre far* (1927), *Orlando* (1928), *Valurile* (1931), *Anii* (1937), *Între acte* (1941); eseul sociologic *Trei guinee* (1938) –, precum și operele lui T.S. Eliot, Laurens van der Post și alții. În 1922, Virginia o întâlnește pe scriitoarea și grădinăreasa Vita Sackville-West, soția lui Harold Nicolson, cu care a avut o relație în anii '20, reflectată apoi în romanul *Orlando*, „cea mai lungă și cea mai fascinantă scrisoare de dragoste din literatură”. După terminarea ultimului ei roman *Între acte*, se sinucide pe 28 martie 1941, înecându-se în râul Ouse din apropierea casei. Rămășițele ei pământești sînt înhumate, după incinerare, în grădina din Monk's House, din Rodmell, Sussex.

Virginia Woolf este considerată una dintre cele mai mari romaniere ale secolului al XX-lea, operele sale fiind traduse în peste 50 de limbi, de scriitori de calibrul lui Jorge Luis Borges și Marguerite Yourcenar.

„O femeie trebuie să dispună de bani și de o cameră separată, dacă vrea să scrie ficțiune”.

Virginia WOOLF

CARTIER POPULAR

Virginia WOOLF

Trei guinee

Eseu

Traducere din engleză de Camelia BOCA

CARTIER

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.
Tel./fax: 022 24 05 87, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md
Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.
Tel./fax: 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md
Cartier & Roman LLC, Fort Lauderdale, SUA. E-mail: usa@cartier.md
Suport juridic: Casa de Avocatură *EuroLegal*
www.cartier.md

*Cărțile CARTIER pot fi procurate în toate librăriile bune
din România și Republica Moldova.
Cartier eBooks pot fi procurate pe iBookstore și pe www.cartier.md*

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 022 21 42 03.
E-mail: librariadincentru@cartier.md
Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel.: 022 24 10 00.
E-mail: librariadinhol@cartier.md

Comenzi CARTEA PRIN POȘTĂ

CODEX 2000, Str. Toamnei, nr. 24, sectorul 2, 020712 București, România
Tel./fax: (021) 210.80.51
E-mail: romania@cartier.md
www.cartier.md

Taxele poștale sunt suportate de editură. Plata se face prin ramburs, la primirea coletului.

Colecția *Cartier popular* este coordonată de Gheorghe Erizanu

Editor: Gheorghe Erizanu
Lector: Em. Galaicu-Păun
Coperta seriei: Vitalie Coroban
Coperta: Vitalie Coroban
Design/tehnoredactare: Ruxanda Dobzeu
Prepress: Editura Cartier
Tipărită la Bons Offices

Virginia WOOLF
TREI GUINEE
Ediția a II-a, iunie 2014.

Ediția I, Ed. *Cartier*, Chișinău, 2003.

© 2014, Editura Cartier, pentru prezenta versiune românească. Toate drepturile rezervate.
Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Woolf, Virginia.

Trei guinee / Virginia Woolf; cop.: Vitalie Coroban. – Ed. a 2-a.
– Chișinău : Cartier, 2014 (Tipogr. "Bons Offices"). – 212 p.

Tit. orig.: Three Guineas. – 500 ex.

ISBN 978-9975-79-887-7.

821.111-9

W 83

1

Trei ani este o perioadă mult prea mare ca să lași o scrisoare fără răspuns. Scrisoarea dumneavoastră a rămas fără un răspuns chiar mai mult timp. Am sperat că scrisoarea de răspuns se va scrie singură sau că se vor găsi alții care să răspundă în locul meu. Dar ea stătea acolo, așteptându-mă, cu o întrebare spinoasă printre rînduri: Oare cum putem preveni războiul? Încă fără răspuns!

Este adevărat că multe răspunsuri vin de la sine, dar nu e cazul acelora care au nevoie de mai multe explicații. Iar explicațiile îți iau timp. În cazul acesta, sînt foarte multe motive pentru care îmi este foarte greu să evit neînțelegerile. Aș putea umple o pagină întreagă cu scuze și justificări, cu declarații de nepotrivire, de incompetență, de lipsă de cunoștințe și de experiență. Și toate ar fi adevărate. Și după ce le-aș înșirui pe toate, tot ar mai exista dificultăți suplimentare, care te-ar împiedica să înțelegi sau care m-ar împiedica să vă pot explica totul cu multă claritate. Dar nimănui nu i-ar plăcea să lase deoparte o scrisoare ca a dumneavoastră, o scrisoare poate unică în istoria corespondenței dintre oameni. Oare cînd a mai cerut un bărbat părerea unei femei în legătură cu problema prevenirii războiului? Fără răspuns! Să facem totuși o încercare! Chiar dacă va fi sortită eșecului.

Să facem, de la început, ceea ce scriitorii fac în mod instinctiv: să schițăm persoana căreia îi este adresată scrisoarea. Dacă în cealaltă parte a comunicării nu există cineva cald și plin de viață, scrisorile nu-și au rostul. Deci dumneavoastră, care mi-ați pus întrebarea, sînteți una dintre hainele gri dintr-un colegiu de avocați. Părul din vârful capului nu vă mai este des și aspru. La tribunal ați ajuns la mijlocul vieții, și fără vreun efort

deosebit. În mare, călătoria dumneavoastră prin viață a fost, pînă acum, una prosperă. Nimic încețoșat, nimic josnic și nicio nemulțumire pe fața dumneavoastră! Și, fără să vreau, vă flatez! Vă meritați prosperitatea: soție, copii, casă! Nu v-ați adîncit încă în apatia vîrstei de mijloc. Așa cum o arată scrisoarea pe care mi-ați trimis-o de la un oficiu poștal din inima Londrei, în loc să vă întoarceți cu nasul în pernă, să îngrășați porci și să îngrijiți livezi de pruni (aveți cîteva hectare în Norfolk), scrieți scrisori, mergeți la întîlniri, prezidați pe aici, pe colo, puneți întrebări și vă răsună în urechi, asurzitor, zgomotul puștilor. În rest, v-ați început educația la una dintre cele mai mari școli aristocratice și ați terminat-o la universitate, una la fel de importantă.

Dar acum a apărut prima dificultate de comunicație între noi. Haideți să vedem rapid care este motivul! Ambii provenim din ceea ce putem numi clasa educată acum, în vremurile noastre, cînd clasele rămîn neschimbate, deși ne-am născut în diferite locuri. Cînd ne întîlnim, vorbim cu același accent. Folosim furculița și cuțitul la fel. Așteptăm ca bucătăreasa să ne gătească cina și, la sfîrșit, să spele vasele. În timpul cinei putem vorbi, fără prea mare dificultate, despre politică și oameni, despre război și pace, despre barbarism și civilizație... toate întrebări sugerate de scrisoarea Dvs.! Mai mult, ambii ne cîștigăm existența într-un fel sau altul. Dar... aceste trei puncte marchează o prăpastie, un abis așa de adînc între noi, încît am stat mai mult de trei ani în partea mea, gîndindu-mă dacă mai are sens să trec dincolo, cu ajutorul cuvintelor. Haideți să cerem altcuiva, e vorba de Mary Kingsley, să vorbească în locul nostru: „Nu știu dacă ți-am spus vreodată că singura educație cu plată pe care mi-am putut-o permite a fost învățarea limbii germane. Fratele meu a cheltuit două mii de lire sterline. Încă mai sper că nu a fost în zadar”¹. Mary Kingsley nu vorbește numai despre ea. Ea vorbește în numele multor fiice ale unor bărbați educați. Dar nu numai că vorbește în numele lor. Ea subliniază un fapt important, un fapt care ar trebui să influențeze

profund tot ce urmează: o idee legată de Fondul Arthur pentru Educație (F.A.E.). Dumneavoastră, care ați citit *Pendennis*, trebuie să vă amintiți de cele trei litere, F.A.E., de pe grinzile caselor. Încă din secolul al treisprezecelea, familiile engleze au depus bani mulți în acest cont. De la Paston la Pendennis, toate familiile educate au plătit bani în acest cont, din secolul al treisprezecelea pînă în prezent. A fost un receptor vorace. Acolo unde erau mulți fii de trimis la studii, familia trebuia să depună un efort foarte mare ca să-i poată susține pînă la capătul drumului. Educația nu înseamnă numai învățarea a ceea ce este scris în cărți: jocurile îți educă corpul; prietenii te învață mult mai mult decît cărțile sau jocurile. Discuția cu ei îți lărgeste perspectiva și-ți îmbogățește mintea. Te plimbi în vacanțe. Dobîndești gustul pentru artă, capeți cunoștințe de politică externă. Apoi, înainte să-ți poți câștiga singur existența, tatăl tău îți oferă o sumă anuală care să te ajute să trăiești pînă ai dobîndit o profesie, care să-ți ofere posibilitatea să alături la numele tău literele K.C. Toate acestea vin din Fondul Arthur pentru Educație. La el au contribuit și surorile Dvs. (așa cum afirmă Mary Kingsley). Dar nu numai că și-au făcut propria educație, ci au făcut și mici economii ca să plătească profesorul de germană, dar s-au gîndit și la multe dintre acele extravagante care sînt, de fapt, o parte importantă a educației — călătoriile, societatea, izolarea (o locuință separată de restul familiei). A fost un receptor vorace, o realitate durabilă — Fondul Arthur pentru Educație —, o realitate atît de durabilă, încît a aruncat o umbră asupra întregului decor. Rezultatul este că, deși ne uităm la aceleași lucruri, le vedem în mod diferit. Oare ce este acea îngrămădire de clădiri de acolo, cu aspect semimonal, cu capele și holuri, cu terenuri verzi de joacă? Credeți că seamănă cu vechea dumneavoastră școală, Eton sau Harrow, cu vechea dumneavoastră universitate, Oxford sau Cambridge, izvor de amintiri și nenumărate tradiții. Dar pentru noi, cei care o vedem prin umbra Fondului Arthur pentru Educație, este doar

o tablă dintr-o sală de clasă, un omnibuz mergînd spre școală, o tinerică cu nasul roșu, care nu are o educație prea aleasă, dar are o mamă invalidă de întreținut, o pensie de 50 de lire sterline pentru haine, cadouri și călătorii pînă să ajungă la maturitate. Acesta este efectul pe care îl are Fondul Arthur pentru Educație asupra noastră. Așa de mult schimbă el decorul, încît curțile și scuarurile nobile de la Oxford sau Cambridge amintesc adesea fiicelor² bărbaților educați de jupoanele cu multe găuri, de picioarele reci de berbec sau de un feribot care pornește către zări străine în timp ce conductorul le trîntește ușa în față.

Adevărul că Fondul Arthur pentru Educație schimbă decorul — holuri, terenuri de joacă, edificii sacre — este unul important. Dar acest aspect trebuie lăsat deoparte, pentru niște discuții ulterioare. Acum ne concentrăm asupra unui fapt evident: avem în vedere o problemă importantă — cum am putea să vă ajutăm să preveniți războiul —, care poate fi rezolvată și cu ajutorul educației. Sînt necesare, în mod evident, unele cunoștințe de politică, de relații internaționale, de economie, pentru a înțelege cauzele ce duc la un război. Filozofia, dar și teologia pot fi utile. Acum dumneavoastră, cel needucat, cu o minte neinstruită, nu puteți răspunde în mod satisfăcător la asemenea întrebări. Războiul ca rezultat al unor forțe impersonale este, și veți fi de acord cu mine, mai presus de înțelegerea unei minți neinstruite. Dar războiul ca rezultat al naturii umane este cu totul altceva. Dacă nu ați fi crezut că natura umană, motivele și emoțiile unui bărbat obișnuit sau ale unei femei obișnuite pot provoca un război, nu mi-ați fi scris, ca să-mi cereți ajutor. Cred că v-ați întrebat dacă bărbații și femeile, aici și acum, pot face ce vor. Nu sînt marionete sau păpuși care dansează pe sîrmă, mînuite de mîini invizibile. Ei pot acționa, pot gîndi singuri. Uneori pot influența chiar gîndurile și acțiunile altora. Cred că un asemenea raționament v-a făcut să ne scrieți. Ați avut o anumită justificare. Pentru că, din fericire, există și o altă ramură a educației,

etichetată „educație gratuită”. E vorba de acea înțelegere a făpturii umane și a motivațiilor sale care, în cazul în care cuvîntul scapă de orice asociații științifice, poate fi numită psihologie. Căsătoria, una dintre marile profesii deschise clasei noastre, încă din timpuri imemorabile și pînă pe la 1919, căsătoria, arta de a alege o făptură umană cu care să-ți trăiești cu succes viața, ar fi trebuit să ne învețe cîte ceva. Dar, iarăși avem niște dificultăți. Pentru că, deși ambele sexe au, mai mult sau mai puțin, aceleași instincte, acela de a lupta a fost aproape întotdeauna caracteristic bărbatului și nu femeii. Teoria și practica au evidențiat această diferență, fie ea înăscută sau accidentală. Foarte rar, de-a lungul istoriei, vreo ființă umană a căzut în fața puștii mînuite de o femeie. Majoritatea păsărilor și a fiarelor au fost ucise de voi, nu de noi. E greu să vedem ce nu avem noi în comun³.

Atunci cum să vă înțelegem problema? Și dacă nu putem, cum să vă răspundem la întrebare — cum să prevenim războiul? Răspunsul bazat pe propria noastră experiență și psihologie — De ce să luptăm? — nu este un răspuns de valoare. Evident că, pentru dumneavoastră, lupta este legată de glorie, de o anumită necesitate, de satisfacția de a lupta, pe care noi nu le-am simțit niciodată și nu le-am gustat niciodată. O înțelegere completă poate fi atinsă doar printr-o transfuzie de sînge și printr-o transfuzie de memorie — un miracol care încă nu a fost atins de medicină. Dar noi, care trăim în acest timp, avem un substitut pentru transfuzia de sînge și transfuzia de memorie, care ar trebui să ne fie de mare folos în acest caz. E vorba despre ajutorul minunat și mereu înnoit, și totuși încă foarte puțin folosit pentru înțelegerea motivațiilor umane, oferit, în zilele noastre, de biografii și autobiografiile. Mai sînt și ziarele, istoria brută. Deci nu avem nici un motiv să ne limităm la experiența de-o clipă, care este, pentru noi, încă îngustă, limitată. O putem lărgi dacă ne uităm la tabloul vieții altora. Este, bineînțeles, numai un tablou, la un moment dat, dar poate fi de un anumit folos. Întii, ar trebui să

ne întorcem, repede și scurt, către biografii, pentru a încerca să înțelegem ce înseamnă războiul pentru dumneavoastră. Haideți să extragem câteva propoziții dintr-o biografie!

Întii, din viața unui soldat:

Am avut cea mai fericită viață posibilă și am luptat mereu în câte un război. Acum am ajuns în cea mai frumoasă perioadă a unui soldat... Mulțumesc lui Dumnezeu, plecăm într-o oră. Un regiment atât de măreț! Așa bărbați, așa cai! Sper că peste zece zile eu și cu Francis vom călări umăr la umăr către germani⁴.

La care biograful adaugă:

A fost extraordinar de fericit, încă de la prima oră, pentru că și-a găsit adevărata chemare.

La acestea să adăugăm câteva date din viața unui aviator:

Am discutat despre Liga Națiunilor și despre perspectivele păcii și ale dezarmării. Un asemenea subiect nu a fost atât de militarist pe cât a fost de războinic. Problema la care nu a găsit o rezolvare a fost aceea ce ar apărea în cazul în care s-ar atinge pacea veșnică, iar armatele și flotele nu ar mai exista, nu ar mai exista oportunitatea de a se pune în evidență calitățile pe care le-a dezvoltat, iar fizicul uman și caracterul uman s-ar deteriora⁵.

Urmează, imediat, trei motive care îi determină pe cei de același sex cu dumneavoastră să lupte: războiul este o profesie, o sursă de fericire și de emoții, dar și o modalitate de a se pune în evidență mai multe calități, fără de care bărbații s-ar deteriora. Faptul că aceste sentimente și opinii sînt caracteristici universale ale sexului dumneavoastră este dovedit de următorul pasaj dintr-o altă biografie. Este vorba despre viața unui poet care a fost ucis în Războiul European, Wilfred Owen.

Am cuprins deja o lumină care nu se va filtra niciodată în dogma niciunei biserici naționale. Cea a poruncilor esențiale ale lui Christos

a fost: pasivitate cu orice preț! Înghite dezonoare și rușine, dar nu folosi armele! Lasă-te bruscat, jignit, omorât, dar nu omori!... Poți vedea așa cum creștinismul pur nu se potrivește cu patriotismul pur.

Printre unele însemnări pentru poezii pe care nu a mai apucat să le scrie găsim:

Lipsa de naturalețe a armelor... Cruzimea războiului... Caracterul insuportabil al războiului... Bestialitatea oribilă a războiului... Prostia războiului⁶.

Este evident din aceste citate faptul că același sex are păreri diferite despre același lucru. Dar este evident, de asemenea, din ziarul de astăzi, că oricâte dezacorduri există, marea majoritate a celor de același sex cu dumneavoastră sînt, astăzi, de acord cu războiul. Conferința de la Scarborough a bărbaților educați și Conferința de la Bournemouth a bărbaților muncitori au aprobat că este necesar să se cheltuiască, anual, 300 de milioane de lire sterline pe arme. Au afirmat că Wilfred Owen nu are dreptate că e mai bine să ucizi decît să fii ucis. Totuși, deși biografia arată că există multe diferențe de opinie, este clar că trebuie să existe un motiv care să prevaleze pentru ca să se ajungă la o asemenea unanimitate covârșitoare. Să-l numim, de dragul conciziei, „patriotism”? Ar urma atunci întrebarea: oare acest „patriotism” te face să mergi la război? Să-l lăsăm pe judecătorul-șef al Curții de Apel din Anglia să ne ofere o explicație valabilă:

Englezii se mîndresc cu țara lor. Pentru cei care au fost educați în școli și universități englezești, care au muncit pentru existența lor în Anglia, sînt puține sentimente de dragoste mai puternice decît dragostea pentru țara lor. Atunci cînd avem în vedere alte țări, cînd judecăm meritele politicii uneia sau alteia dintre țări, aplicăm standardul propriei noastre țări... Libertatea a zăbovit în Anglia. Anglia este țara instituțiilor democratice. ... Este adevărat că există, printre noi, mulți adversari ai libertății — unii dintre ei, în zone neașteptate. Dar

stăm drepti. Se spune: Casa englezului este castelul lui. Casa Libertății este în Anglia. Și este chiar un castel, un castel care va fi apărat pînă la ultima suflare. ... Da, sîntem foarte binecuvîntați, noi, englezii⁷.

Aceasta este o definiție generală, frumoasă, a ceea ce înseamnă patriotismul pentru un bărbat educat și ce datorii implică acesta. Dar sora bărbatului educat, ce înseamnă „patriotismul” pentru ea? Oare are ea aceleași motive să se mîndrească cu Anglia, să iubească Anglia, să apere Anglia? A fost ea oare „foarte binecuvîntată” în Anglia? Dacă apelăm la istorie și la biografie, putem să aflăm că poziția ei în casa libertății a fost diferită de cea a fratelui său. Psihologia pare să sugereze faptul că istoria are o anume influență asupra minții și corpului. Modul în care ea, fiica bărbatului educat, interpretează „patriotismul” poate să difere mult de modul în care bărbatul educat interpretează „patriotismul”. Această diferență o poate face să înțeleagă foarte greu definiția pe care a dat-o el patriotismului și datoriile pe care acesta le impune. Dacă răspunsul nostru la întrebarea: „Cum credeți că ar trebui să prevenim războiul?” depinde de înțelegerea motivelor, a emoțiilor și loialităților care duc bărbatul la război, ar fi fost mai bine să rupem această scrisoare și să o aruncăm în coșul de gunoi. Pare evident că nu ne putem înțelege unii cu alții din cauza acestor diferențe. Pare evident că gîndim diferit pentru că ne-am născut diferiți. Există un punct de vedere al lui Grenfell, un punct de vedere al lui Knebworth, un punct de vedere al lui Wilfred Owen, un punct de vedere al judecătorului-șef de la Curtea de Apel și un punct de vedere al surorii unui bărbat educat. Toate diferă între ele. Dar oare nu există un punct de vedere absolut? Oare nu putem găsi scris undeva, cu litere de foc și aur: „Așa este corect! Așa este greșit!”? — o judecată morală pe care ar trebui să o acceptăm cu toții, oricare ar fi diferențele dintre noi? Să întrebăm dacă războiul este bun sau rău pe cei care au făcut din moralitate o profesie: clerul. Cu siguranță, dacă

punem clerului o întrebare simplă: „Războiul este bun sau rău?”, ne va oferi un răspuns complet pe care nu-l putem nega. Dar nu, Biserica Anglicană, care ar putea separa întrebarea de confuziile laice, este și ea legată de două opinii diferite. Episcopul Londrei susține că „pacifiștii sînt pericolul real care amenință astăzi pacea lumii. Dezonoarea a fost la fel de rea ca și războiul. A fost chiar mai rea”⁸. Pe de altă parte, Episcopul de Birmingham⁹ s-a descris pe sine ca fiind „un pacifist extrem... Nu pot crede că războiul poate fi în consonanță cu spiritul lui Christos”. Prin urmare, chiar și Biserica ne oferă un sfat împărțit: în unele împrejurări este drept să lupti; în nicio împrejurare nu este drept să lupti. Este chinuitor, înșelător, zăpăcitor, dar trebuie să avem în vedere acest fapt. Nu există nicio certitudine deasupra, în Rai, și nici jos, pe pămînt. Într-adevăr, cu cît citim despre mai multe vieți, cu cît auzim mai multe cuvîntări, cu cît consultăm mai multe opinii, cu atît mai mare devine confuzia și cu atît mai puțin posibilă, de vreme ce nu putem înțelege impulsurile, motivele sau moralitatea care te-au împins în război, ca să faci vreo sugestie care te-ar putea ajuta să previi războiul.

Dar dincolo de aceste tablouri ale vieții și minții altor oameni — aceste biografii și istorii — există și alte tablouri — tablouri ale faptelor reale: fotografiile. Fotografiile nu sînt argumente oferite rațiunii. Ele sînt doar stări de lucruri oferite ochiului. Dar poate exista un anume ajutor în această simplitate. Să vedem dacă simțim la fel atunci cînd facem fotografiile asemănătoare. Aici pe masă, în fața mea, sînt niște fotografii. Guvernul spaniol le trimite de două ori pe săptămîină, cu o insistență răbdătoare*. Nu sînt niște fotografii la care să-ți faci plăcere să te uiți. Majoritatea sînt fotografii cu morți. Colecția din această dimineață cuprinde fotografii cu ceea ce ar putea fi corpul unui bărbat sau al unei femei. Este așa de mutilat, încît ar putea fi chiar și corpul unui

* E vorba de iarna 1936-1937.

porc. Dar aceia sînt, cu siguranță, copiii morți, și aceea este, cu siguranță, o parte dintr-o casă. O bombă a făcut un gol într-un perete. Colivia unei păsări mai atîrnă încă acolo unde probabil fusese sufrageria, iar restul casei arată, nici mai mult, nici mai puțin, ca un mănunchi de bețe suspendate în aer.

Acele fotografii nu sînt un argument. Sînt doar o stare de lucruri, crudă, care se adresează ochiului. Dar ochiul este conectat la creier, creierul la sistemul nervos. Sistemul nervos trimite mesaje în flash prin întreaga memorie a trecutului și prin sentimentele prezente. Cînd privim acele fotografii, are loc în noi o anume fuziune. Oricît de diferită ar fi educația pe care o avem, senzațiile noastre sînt la fel, și sînt foarte violente. Dumneavoastră, Sir, le numiți „oroare și dezgust”. Noi le numim tot oroare și dezgust, și aceleași cuvinte ne vin pe buze. Dumneavoastră spuneți că războiul este abominabil, o barbarie. Războiul trebuie oprit cu orice preț. Iar noi, noi sîntem ecoul cuvintelor dumneavoastră. Războiul este abominabil; o barbarie; războiul trebuie oprit. Acum, în sfîrșit, ne uităm la același tablou. Vedem aceleași cadavre, aceleași case în ruine.

Să renunțăm, pentru moment, la efortul de a vă răspunde la întrebare — cum v-am putea ajuta să preveniți războiul? —, discutînd despre motivele politice, patriotice sau psihologice care au dus la război. Emoția este prea pozitivă ca să sufere o analiză răbdătoare. Să ne concentrăm asupra sugestiilor practice pe care ni le-ați pus în față. Sînt trei la număr. Prima ar fi să semnăm o scrisoare către un ziar; a doua este să intrăm într-o anumită societate, iar a treia este să subscriem la fondurile acesteia. Niciuna nu pare mai simplă. Să scriu un nume pe o bucată de hîrtie este ceva simplu; să particip la o întrunire în care opiniile pacifiste sînt reiterate mai mult sau mai puțin retoric, în fața unui auditoriu mai mult sau mai puțin interesat, este la fel de ușor; și să scrii un cec pentru susținerea acelor opinii vag acceptabile, deși nu este la fel de simplu, este o modalitate ieftină, de a liniști ceea ce s-ar

putea numi, în mod convenabil, conștiința cuiva. Și totuși, există anumite motive care ne fac să ezităm, motive despre care va trebui să vorbim, mai puțin superficial, ceva mai încolo. Este suficient să spunem acum că, deși cele trei măsuri pe care le sugerați par plauzibile, parcă dacă am face ceea ce ne cereți, emoțiile cauzate de fotografiile ar rămâne nedomolite. Acea emoție, cea foarte pozitivă, cere ceva mult mai pozitiv decât un nume scris pe o bucată de hîrtie, o oră de ascultat discursuri, un cec pe care este scrisă orice sumă pe care ne-o permitem, să zicem, o guinee. Se pare că este nevoie de ceva mai energic, de o metodă mult mai activă de exprimare a părerii noastre că războiul este ceva barbar, că războiul este inuman, că războiul, așa cum a spus Wilfred Owen, este insuportabil, oribil și animalic. Dar, dacă lăsăm la o parte toată retorica, oare ce metodă activă ne este accesibilă? Să analizăm și să comparăm! Bineînțeles că dumneavoastră puteți pune iarăși mîna pe armă, în Spania, așa cum ați făcut, mai înainte, în Franța, ca să apărați pacea. Dar probabil că aceasta este o metodă pe care o respingeți, odată ce ați mai încercat-o. Oricum, această metodă nu ne este accesibilă nouă. Armata și Forțele Marine nu sînt accesibile sexului nostru. Nu ni se dă voie să luptăm. Iarăși nu ni se dă voie să fim membre la Bursă. Prin urmare, nu putem folosi nici presiunea forței și nici pe cea a banilor. Armele mai puțin directe, dar totuși utile, pe care frații noștri, bărbații educați, le folosesc în serviciile diplomatice, în Biserică, ne sînt interzise nouă. Nu putem oficia slujbe, nu putem negocia tratate. Și iarăși, deși e adevărat că putem scrie articole sau trimite scrisori Presei, controlul Presei — decizia asupra a ceea ce se publică și ce nu se publică — este, în întregime, în mîinile sexului vostru. Este adevărat că, în ultimii douăzeci de ani, am fost admise în Administrația Civilă și în Tribunal, dar poziția noastră este încă foarte precară, iar autoritatea noastră este dintre cele mai slabe. Prin urmare, toate armele cu ajutorul cărora un bărbat educat își poate impune opiniile sînt fie din-

colo de puterile noastre, fie aproape dincolo de puterile noastre. Chiar dacă le-am folosi, nu am face nici măcar o zgîrietură. Dacă bărbații din domeniul nostru de activitate s-ar uni într-un anumit scop și ar spune: „Dacă nu se acceptă, noi nu mai lucrăm!”, legile din Anglia n-ar mai fi puse în aplicare. Dacă femeile din profesiunea noastră ar spune același lucru, aceasta nu ar avea nicio însemnătate pentru legile din Anglia. Nu numai că sîntem incomparabil mai slabe decît bărbații din clasa noastră, ci sîntem mult mai slabe și decît femeile din clasa muncitoare. Dacă femeile care muncesc în țara aceasta ar spune: „Dacă mergeți la război, vom refuza să facem muniție sau să ajutăm la producția de bunuri!”, desfășurarea unui război ar fi serios împiedicată. Dar dacă toate fiicele bărbaților educați ar depune mîine toate armele, nu s-ar întîmpla nimic important sau periculos pentru desfășurarea unui război. Clasa noastră este cea mai slabă dintre toate clasele din țara noastră. Nu avem nicio armă cu care să ne impunem voințele¹⁰.

Răspunsul ne este așa de familiar, încît îl putem anticipa cu mare ușurință. E adevărat că fiicele bărbaților educați nu au nicio autoritate directă. Dar ele au o foarte mare putere, influența pe care o pot avea asupra bărbaților educați. Dacă toate acestea sînt adevărate, adică dacă influența este încă cea mai puternică dintre armele noastre, și singura care poate fi utilă pentru a vă ajuta să preveniți războiul, haideți ca, înainte să semnăm manifestul și să intrăm în societatea voastră, să vedem cam cît de importantă este această autoritate. În mod clar, este așa de importantă, încît trebuie să fie cercetată atent și îndelung. Noi nu putem cerceta atent; nu putem cerceta profund. Am putea să o facem rapid și imperfect — și totuși, lăsați-ne să încercăm!

Ce influență am avut noi, în profesia noastră, în trecut care ar putea fi legată de război, de politică? Există, iarăși, biografii nenumărate și de neprețuit, dar ar pune în încurcătură un alchimist dacă ar trebui să extragă din masa de vieți de politicieni cîn-

tecul acela particular, care este, de fapt, influența femeilor asupra lor. Analiza noastră poate fi subțire și superficială. Chiar dacă ne-am restrânge aria căutărilor la limite acceptabile și am avea în vedere amintiri ale unui secol și jumătate, am putea tăgădui cu greu că au fost anumite femei care au influențat politica. Faimoasa Ducesă de Devonshire, Lady Palmerston, Lady Melbourne, Madame de Lieven, Lady Holland, Lady Ashburton — ca să trecem repede de la un nume faimos la altul — au avut, toate, o mare autoritate asupra politicii. Casele lor faimoase și petrecerile care aveau loc acolo au jucat un rol important în memoriile politice ale vremii, încât cu greu putem nega că politica din Anglia, poate chiar și războaiele din Anglia, ar fi fost altfel dacă nu ar fi existat acele case și acele petreceri. Există însă o trăsătură comună în toate aceste memorii: numele unor mari conducători politici — Pitt, Fox, Burke, Sheridan, Peel, Canning, Palmerston, Disraeli, Gladstone — picură din fiecare pagină. Dar nu veți găsi, fie în capul scărilor, întâmpinînd oaspeții, fie în cele mai secrete apartamente ale casei, pe niciuna dintre fiicele vreunui bărbat educat. Poate pentru că au unele probleme cu farmecul, cu înțelepciunea, cu rangul sau cu îmbrăcămintea. Oricare ar fi motivul, poți da pagină după pagină, poți parcurge volum după volum, dar, deși le veți întîlni frații și soții — Sheridan, la Devonshire House, Macaulay, la Holland House, Matthew Arnold, la Lansdowne House, Carlyle, chiar și la Bath House —, numele lui Jane Austen, Charlotte Brontë și George Eliot nu apar. Deși doamna Carlyle a plecat, doamna Carlyle parcă nu este în largul ei.

Dar, așa cum veți sublinia și dumneavoastră, fiicele bărbaților educați puteau să fi avut un alt fel de autoritate — una independentă de bogăție și rang, de vin, mîncare, haine și de toate alte înlesniri care fac seducătoare casele mari ale doamnelor mari. Sîntem aici, într-adevăr, pe un teren mult mai sigur, pentru că a fost, bineînțeles, o cauză politică pe care fiicele bărbaților educați

au avut-o la inimă în ultimii 150 de ani: dreptul electoral. Dar atunci cînd vedem cît de mult le-a trebuit să cîștige această cauză, și cîtă trudă au depus, putem trage concluzia că influența trebuie combinată cu bogăția, ca să poată fi o armă politică eficientă, iar acea influență de acel tip, care poate fi exercitată de către fiicele bărbaților educați, este, ca putere, foarte slabă, ca durată, foarte scurtă, și foarte dureroasă, chiar și atunci cînd este pusă în practică¹¹. Cu certitudine, una dintre realizările politice importante ale fiicei unui bărbat educat i-a luat un secol de efort epuizant și servil, a făcut-o să-și tîrîie picioarele în lungi procesiuni, să lucreze în birouri, să vorbească la colț de stradă. În final, pentru că a folosit forța, a fost trimisă la închisoare, și ar fi ținut-o acolo mult și bine dacă, paradoxal, ajutorul pe care l-a dat fraților ei, atunci cînd aceștia au folosit forța, nu ar fi fost suficient să-i dea dreptul, în sfîrșit, să se numească, dacă nu o fiică adevărată, măcar o fiică vitregă a Angliei¹². Deci influența, atunci cînd este pusă la încercare, pare să fie singura eficientă în totalitate atunci cînd este combinată cu rangul, cu averea și cu casele mari. Influențe sînt fiicele nobililor, nu fiicele bărbaților educați. Iar acea autoritate este de tipul descris de către un membru distins al profesiei noastre, ultimul Sir Ernest Wild.

El a pretins că marea influență pe care o femeie o poate exercita asupra unui bărbat a fost, întotdeauna, și a trebuit să fie, întotdeauna, o influență indirectă. Bărbatului îi place să creadă că ceea ce face, face singur, de capul lui, după voința lui, cînd, de fapt, face exact ceea ce dorește femeia, dar femeia inteligentă îl lasă să creadă că el conduce spectacolul, cînd, de fapt, nu este adevărat. Orice femeie care a ales să se intereseze de politică a avut o putere foarte mare, chiar și fără a putea vota, pentru că a putut influența pe mai mulți alegători. El simțea că nu este drept ca femeia să coboare la nivelul bărbatului. El a privit în sus, către femeie, și a vrut să facă așa în continuare. Își dorea ca vremea cavalerismului să nu fi trecut, pentru că fiecare bărbat căruia îi purta de grijă o femeie avea plăcerea să strălucească în ochii ei¹³.

Și așa mai departe.

Dacă aceasta este natura influenței noastre și dacă, cu toatele, recunoaștem această descriere și am luat notă de efecte, fie că e dincolo de posibilitățile noastre, pentru că multe dintre noi sînt urîte, sărace și bătrîne, fie că e mai jos de disprețul nostru, pentru că multe dintre noi ar prefera să se numească, pur și simplu, prostituate și să se așeze sub lămpile din Piccadilly Circus decît să o folosească. Dacă aceasta este natura reală, natura indirectă a armei vestite, putem să ne lipsim de ea. Să adăugăm la forțele voastre mult mai mari forța noastră de pitic și să recurgem, așa cum ne sugerați voi, la semnarea de scrisori, la participarea la diferite evenimente mondene, la semnarea ocazională a unor cecuri insignifiante. Acestea par să fie concluziile inevitabile, deși deprimante, ale cercetării pe care am făcut-o asupra naturii influenței acolo unde, nu dintr-un motiv anume, și nici explicat în mod satisfăcător, dreptul de vot, neglijabil în sine¹⁴, a fost legat, în mod misterios, de un alt drept, al fiicelor bărbaților educați, de o valoare așa de mare, încît orice cuvînt din dicționar a fost schimbat datorită lui, inclusiv cuvîntul „influență”. Nu veți crede că aceste cuvinte sînt exagerate, dacă vă vom spune că ele se referă la dreptul de a-ți cîștiga existența.

Sir, acesta a fost dreptul care ne-a fost dat cu mai mult de douăzeci de ani în urmă, în 1919, prin Actul care deschidea toate profesiile. Ușa tuturor caselor private a fost deschisă. În fiecare portmoneu era, sau trebuia să fie, o monedă de șase peni, nouă și strălucitoare, în a cărei lumină fiecare gînd, fiecare privire, fiecare acțiune arăta altfel. În istorie, douăzeci de ani nu este o perioadă prea mare, și nici șase peni nu este o monedă prea importantă. Nici nu putem să apelăm la bibliografii ca să oferim un tablou al vieții și al minții posesorilor de monede noi de șase peni. Dar putem vedea, în imaginația noastră, pe fiica bărbatului educat cum iese din umbra casei private și stă pe podul care se întinde între lumea veche și cea nouă și se întreabă în timp ce

învîrte în mînă moneda sacră: „Ce să fac cu ea? Ce să-mi imaginez?” Prin acea lumină, totul arăta altfel, bărbați și femei, mașini și biserici. Chiar și luna, așa sacră cum este ea, cu cratere uitate, îi părea o monedă de șase peni albă, o monedă de șase peni pură, un altar la care a jurat să nu se alătore niciodată slugilor, celor care fac angajări, de vreme ce putea face tot ce vrea cu moneda de șase peni, pe care o cîștigase singură, cu propriile mîini. Și dacă, verificîndu-ți imaginația în mod prozaic, obiectezi faptul că dependența de o profesie este tot un semn de sclavie, poți recunoaște, din propria experiență, că să depinzi de o profesiune este o formă de sclavie mai puțin odioasă decît să depinzi de tatăl tău. Amintește-ți bucuria cu care ai primit prima guinee, pentru primul proces, și modul în care ai răsuflet ușurat atunci cînd ți-ai dat seama că zilele în care ai depins de Fondul Arthur pentru Educație au luat sfîrșit. Din acea guinee a izvorît, ca dintr-un cocoloș magic căruia copiii îi dădeau foc și apărea un copac, tot ce prețuiai mai mult: soție, copii, casă și, mai presus de toate, acea autoritate care îți permite acum să influențezi și tu, la rîndul tău, pe alți bărbați. Care ar fi oare acea autoritate dacă ai fi luat, în fiecare an, 40 de lire sterline din venitul familiei și, pentru orice plus la acest venit, ar fi trebuit să depinzi de cel mai binevoitor tată? Dar ne întindem foarte mult. Oricare ar fi motivul, fie mîndrie, fie dragoste de libertate, dacă urăști ipocrizia, vei înțelege bucuria cu care surorile tale au început să cîștige, în 1919, nu o guinee, ci șase peni. Nu vei desconsidera acea mîndrie, și nu vei nega că era justificată, de vreme ce însemna că ele nu mai aveau nevoie să folosească influența descrisă de Sir Ernest Wild.

Cuvîntul „autoritate” s-a schimbat. Fiica bărbatului educat are acum la dispoziție o autoritate care diferă de oricare dintre influențele pe care le avusese pînă atunci. Nu este influența pe care o are marea doamnă, Vampa. Nu este nici autoritatea pe care o avea atunci cînd cîștiga votul, dar era exclusă de la dreptul de a-și cîștiga singură existența. Este diferită pentru

că este o influență din care s-a eliminat factorul farmec. Este o influență din care s-a eliminat factorul bani. Nu mai trebuie să-și folosească farmecul pentru a obține bani de la tatăl sau de la fratele ei. Pentru că familia nu o mai poate pedepsi din punct de vedere financiar, își poate exprima propriile opinii. În locul admirațiilor sau antipatiilor care îi erau adesea dictate inconștient de lipsa de bani poate spune acum, sincer, ce-i place și ce nu-i place. Pe scurt, nu mai trebuie să accepte ceva tacit și fără entuziasm. Acum poate critica. Este, în sfârșit, în posesia unei influențe dezinteresate.

Pe scurt și într-o descriere rapidă, aceasta este natura noii noastre arme, influența pe care fiica bărbatului educat o poate exercita acum, când își poate câștiga singură existența. Deci, următoarea întrebare care ar trebui discutată este: „Cum poate folosi ea această armă pentru a împiedica războiul?” Este limpede faptul că, dacă nu există nicio diferență între bărbații care își câștigă singuri existența, exercitând diferite profesii, și femeile care își câștigă singure existența, atunci această scrisoare ar putea să se încheie aici și acum. Pentru că, dacă punctele noastre de vedere sînt aceleași cu ale dumneavoastră, atunci ar trebui să adăugăm moneda noastră de șase peni la guineea dumneavoastră. Ar trebui să aplicăm metodele dumneavoastră și să repetăm cuvintele dumneavoastră. Dar, din fericire sau din nefericire, aceste lucruri nu sînt adevărate. Cele două clase încă diferă enorm. Pentru a dovedi aceasta, nu trebuie să folosim teoriile periculoase și neadevărate ale psihologilor și biologilor. Putem apela la fapte. Să luăm, de exemplu, educația. Clasa dumneavoastră a fost educată în școli și universități aristocratice, cinci sau șase ani. Clasa noastră, șazeci. Să luăm proprietatea¹⁵. Clasa dumneavoastră posedă practic, prin lege, nu prin căsătorie, tot capitalul, tot pămîntul, toate valorile și tot dreptul de patronat din Anglia. Practic, clasa noastră are, prin lege și nu prin căsătorie, zero capital, zero terenuri, zero valori și zero drept de patronat asupra Angliei. Niciun psiholog sau biolog nu poate

nega faptul că aceste diferențe determină diferențierile minții și ale corpului. Se pare că după aceasta urmează faptul indiscutabil că „noi” — înțelegând prin „noi” un tot alcătuit din corp, creier și spirit, influențat de memorie și de tradiție — trebuie să fim diferite, din motive esențiale, de „voi”, ale căror corp, creier și spirit au fost educate în mod diferit și sînt influențate de memorie și tradiție. Deși vedem aceeași lume, o vedem cu ochi diferiți. Orice ajutor pe care vi-l putem da trebuie să fie diferit de ajutorul pe care vi-l puteți oferi singuri și bineînțeles că valoarea ajutorului poate consta chiar din existența acestor diferențe. Prin urmare, înainte de a fi de acord să semnăm manifestul vostru sau să intrăm în societatea voastră, ar fi bine să descoperim unde sînt diferențele, pentru că am descoperi atunci unde stă ajutorul. Începînd într-un mod foarte elementar, să vă pun în față o fotografie, o fotografie în culori crude, o fotografie a lumii voastre, așa cum ne apare ea nouă, cele care o vedem din pragul unor case private, prin umbra vîlului pe care Sf. Pavel ni-l mai pune pe ochi, de pe podul care leagă casa privată de lumea vieții publice.

Fără îndoială, lumea dumneavoastră, lumea vieții profesionale, a vieții publice, pare, din acest unghi, una foarte ciudată. La prima vedere, este foarte impresionantă. Într-un spațiu foarte mic sînt îngrămădite Sf. Pavel, Bank of England, Mansion House, clădirile masive, cu aspect de mormînt, ale Tribunalului și, pe de altă parte, Westminster Abbey și Parlamentul. Ne spunem, oprindu-ne înainte să traversăm podul, că acolo și-au trăit viața tații și frații noștri. În aceste sute de ani, au urcat acele trepte, au intrat și au ieșit de pe acele uși, au urcat în acele amvoane, predicînd, făcînd bani, dînd legi. Din această lume derivă credința casei private (de pe undeva de prin cartierul teatrelor) în legile ei, în perdelele și covoarele ei, în carnea ei de vită sau de oaie. Apoi, pentru că acum ni se permite, împingînd în lături cu grijă ușile batante ale unuia dintre aceste temple, intrăm pe vîrfuri și privim scena cu foarte multă atenție. Prima senzație

a dimensiunii imense a acestei construcții maiestuoase este fragmentată în foarte multe semne de mirare, amestecate cu semne de întrebare. Întîi și-ntîi, hainele voastre ne lasă cu gura căscată de uimire¹⁶. Ce multe, ce splendide, cît de ornate sînt — hainele purtate de bărbații educați, în calitatea lor de persoane publice! Vă îmbrăcați acum în violet. Un crucifix prețios vă atîrnă la gît. Umerii vă sînt acoperiți acum cu dantele, acum cu blană de hermină. Aveți acum la gît lanțuri multe cu pietre prețioase. Purtați acum pe cap peruci, valuri de bucle vă coboară pe gît. Pălăriile voastre au acum forma unei bărci sau a unui cocoș. Urcă acum sub formă de conuri din blană neagră. Acum sînt făcute din bronz și au formă de coș. Pene roșii sau blană albastră le acoperă. Uneori robele vă acoperă picioarele, alteori jambierele. Mantii brodate cu lei și unicorni vă flutură pe umeri. Obiecte din metal, tăiate sub formă de stea sau de cerc, strălucesc, scînteiază pe piepturile voastre. Panglici de toate culorile — albastru, mov, roșu-aprins — sînt trecute de la un umăr la altul. După simplitatea hainelor voastre de acasă, splendoarea veșmintelor voastre publice este orbitoare.

Dar mult mai stranii sînt alte două lucruri care apar treptat, pe măsură ce ochii ni se refac din uimirea inițială. Bărbați sînt îmbrăcați vara sau iarna la fel. O caracteristică stranie pentru un sex care își schimbă hainele în funcție de anotimp și de gusturile personale sau de confortul propriu. În plus, fiecare nasture, fiecare rozetă sau fișie pare să aibă un înțeles simbolic. Unii au dreptul să poarte numai nasturi plini, alții rozete. Unii pot purta o singură fișie, alții trei, patru sau cinci. Și fiecare buclă sau fișie este cusută precis, la o distanță exactă de o alta. Pentru un bărbat, poate fi la un inch, la altul de un inch și un sfert. Sînt reguli stricte pentru firele de aur de pe umeri, pentru vîpușca de pe pantaloni sau pentru cocardele de pe pălării, dar niciun ochi nu poate observa toate aceste diferențe. Să-i lăsăm numai pe ei să aibă grijă de toate, cu mare acuratețe.